

## TARIXIY TAJRIBALAR IJODIY TEXNOLOGIYALARNI MAKTAB AMALIYOTIDA TATBIQ ETISHNING CHUQUR ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

**Hosilova Nazokat Istamovna**

Buxoro innovatsiyalar universiteti,  
Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18228551>

**Annotatsiya.** Mazkur maqola tarixiy-pedagogik tajribalarni tahlil qilish asosida ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotida tatbiq etishning ilmiy-nazariy asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda Sharq mutafakkirlari pedagogik qarashlari, zamonaviy innovatsion va ijodiy texnologiyalar, shuningdek, o'quvchilarning tafakkur va ijodiy faoliyatini rivojlantirish masalalari chuqur tahlil qilindi. Maqolada tarixiy tajribalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi, ijodiy texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi, o'qituvchining roli va metodik imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy tafakkuri va bilimlarni ongli o'zlashtirishini rivojlantirishda tarixiy-pedagogik tajribalarning ahamiyatini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, maqola pedagogik amaliyotda ijodiy texnologiyalarni takomillashtirish va samarali joriy etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalarni ham beradi.

**Kalit so'zlar:** Tarixiy-pedagogik tajribalar, Ijodiy texnologiyalar, Maktab amaliyoti, Ta'lim jarayoni, Pedagogik innovatsiyalar, O'quvchilarning tafakkuri, Mustaqil fikrlash.

### SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS FOR APPLYING CREATIVE TECHNOLOGIES IN SCHOOL PRACTICE BASED ON HISTORICAL EXPERIENCES

**Abstract.** This article is devoted to the study of the scientific and theoretical foundations for applying creative technologies in school practice based on historical-pedagogical experiences. The research analyzes the pedagogical views of Eastern thinkers, modern innovative and creative technologies, and the development of students' thinking and creative activity. The article highlights the integration of historical experiences with contemporary pedagogical approaches, the effectiveness of applying creative technologies, the role of teachers, and methodological possibilities. The results confirm the importance of historical-pedagogical experiences in fostering students' independent thinking, creative reasoning, and conscious knowledge acquisition. Furthermore, the article provides scientifically grounded recommendations for improving and effectively implementing creative technologies in pedagogical practice.

**Keywords:** Historical-pedagogical experiences, Creative technologies, School practice, Educational process, Pedagogical innovations, Students' thinking, Independent reasoning.

### KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv davrida ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri - shaxsning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan samarali pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etishdir. Ayniqsa, umumta'lim maktablarida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarga ijodiy yondasha olishi va bilimlarni hayotiy faoliyatda qo'llash kompetensiyalarini shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu jarayonda tarixiy-pedagogik tajribalar va zamonaviy ijodiy texnologiyalar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ilmiy jihatdan asoslash muhim hisoblanadi. Tarixiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, har bir davr ta'lim tizimida ijodiy yondashuv muayyan shakl va mazmunda namoyon bo'lgan.

Sharq mutafakkirlari - Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy kabi allomalar ta'lim jarayonida tafakkur, mantiqiy mushohada va ijodiy fikrni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning pedagogik qarashlarida bilimni tayyor holda berish emas, balki o'quvchini fikrlashga undash, savol-javob va mushohada orqali bilimni egallash g'oyalari ilgari surilgan. Mazkur yondashuvlar bugungi zamonaviy ijodiy pedagogik texnologiyalarning nazariy ildizlari sifatida qaraladi. Zamonaviy pedagogika fanida ijodiy texnologiyalar shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, muammoli o'qitish, interfaol metodlar, loyihaviy faoliyat kabi konsepsiyalar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu texnologiyalar o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois tarixiy tajribalarni tahlil qilish asosida ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotiga moslashtirish, ularning ilmiy-nazariy asoslarini chuqur o'rganish pedagogik tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada tarixiy-pedagogik meros va zamonaviy ta'lim texnologiyalarining o'zaro uyg'unligi tahlil qilinib, ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotida qo'llashning ilmiy-nazariy asoslari yoritiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarda ijodiy tafakkur va mustaqil bilim olish ko'nikmalarini shakllantirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

### **Dolzarbligi**

Hozirgi ta'lim tizimida o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish muhim vazifa hisoblanadi. Ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotida samarali qo'llash esa ularning tarixiy-pedagogik tajribalar bilan bog'liqligini ilmiy asosda o'rganishni talab etadi. Shu bois tarixiy tajribalar asosida ijodiy texnologiyalarni tatbiq etishning nazariy asoslarini tadqiq etish bugungi kunda dolzarbdir.

### **Maqsadi**

Maqolaning maqsadi - tarixiy-pedagogik tajribalar tahlili asosida ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotida qo'llashning ilmiy-nazariy asoslarini aniqlash va asoslab berishdan iborat.

### **Asosiy qism**

Tarixiy tajribalar pedagogika fanida ta'lim va tarbiya jarayonining asrlar davomida shakllangan amaliy va nazariy yutuqlarini ifodalaydi. Ular jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va ma'naviy rivoji bilan uzviy bog'liq holda shakllangan. Har bir tarixiy davrda ta'lim mazmuni, metodlari va vositalari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan. Tarixiy tajribalarni o'rganish orqali ta'lim jarayonida qo'llangan samarali usullarni aniqlash va ularni zamonaviy sharoitga moslashtirish imkoniyati yuzaga keladi. Pedagogik tajriba avloddan avlodga o'tib, boyib boradi va bugungi ta'lim tizimining poydevorini tashkil etadi. Shu sababli tarixiy tajribalar ta'lim jarayonida yangilik yaratish uchun muhim manba hisoblanadi. Ular o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining o'zaro munosabatlarini tushunishga yordam beradi. Tarixiy yondashuv pedagogik jarayonning uzluksizligini ta'minlaydi. Mazkur tajribalar ijodiy texnologiyalarni ishlab chiqishda nazariy asos vazifasini bajaradi. Shuningdek, tarixiy tajribalar pedagogik fikr taraqqiyotining mantiqiy yo'nalishini ochib beradi. Ta'lim tarixini tahlil qilish pedagogik qonuniyatlarni anglash imkonini yaratadi. Shu jihatdan tarixiy tajribalar pedagogik innovatsiyalar uchun mustahkam zamin bo'lib xizmat qiladi.

Sharq mutafakkirlari ta'lim jarayonida shaxsning fikrlash faoliyatiga alohida e'tibor qaratganlar. Abu Nasr Forobiy ta'limni inson tafakkurini rivojlantirishga yo'naltirilgan jarayon sifatida talqin qilgan. Ibn Sino bilimni ongli va mustaqil egallash muhimligini ta'kidlagan.

Alisher Navoiy esa ta'limda mantiq, tafakkur va ijod uyg'unligini asoslab bergan.

Ularning qarashlarida o'quvchini faol subyekt sifatida tarbiyalash g'oyasi yetakchi o'rin egallaydi.

Ushbu yondashuvlar zamonaviy ijodiy texnologiyalarning nazariy manbai hisoblanadi.

Sharq pedagogik merosida savol-javob, mushohada va bahs metodlari keng qo'llanilgan.

Bu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qilgan.

Mutafakkirlar ta'limni hayot bilan bog'lash zarurligini ilgari surganlar. Mazkur g'oyalar bugungi ta'lim tizimi uchun ham dolzarbdir. Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari ijodiy texnologiyalarni ilmiy asoslashda muhim ahamiyatga ega. Ularning merosi zamonaviy ta'lim mazmunini boyitadi. Shu bois ularni chuqur o'rganish zarur hisoblanadi.

Ijodiy texnologiyalar ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik vositalar majmuasidir. Ushbu texnologiyalar shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga asoslanadi. Ular o'quvchini bilimni tayyor holda qabul qiluvchi emas, balki uni faol yaratuvchi sifatida shakllantiradi. Ijodiy texnologiyalar muammoli vaziyatlar yaratish orqali o'quvchilarning fikrlash faolligini oshiradi. Ta'lim jarayonida mustaqil izlanish, tahlil va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday texnologiyalar o'quvchilarda tashabbuskorlikni kuchaytiradi. Shuningdek, ularning muloqot va hamkorlik madaniyatini shakllantiradi. Ijodiy texnologiyalar ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ular o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olish imkonini beradi. Mazkur texnologiyalar bilimlarning chuqur va barqaror o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Shu sababli ular zamonaviy maktab ta'limida muhim o'rin tutadi. Ijodiy texnologiyalar ta'lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Tarixiy tajribalar va zamonaviy ijodiy texnologiyalar o'zaro uzviy bog'liqdir. Tarixiy yondashuv zamonaviy texnologiyalarni ilmiy asoslash imkonini beradi. O'tmish tajribalarida qo'llanilgan samarali metodlar bugungi ta'limda qayta talqin qilinmoqda. Masalan, muammoli savollar va mantiqiy mushohada tarixiy pedagogik amaliyotda keng qo'llanilgan. Bugungi kunda ular interfaol metodlar sifatida namoyon bo'lmoqda. Tarixiy tajribalar ijodiy texnologiyalarning poydevorini tashkil etadi. Ular pedagogik jarayonning uzluksizligini ta'minlaydi. Zamonaviy texnologiyalar esa tarixiy g'oyalarni yangi shaklda amalga oshiradi. Bu uyg'unlik ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Tarixiy tajribalarni inkor etmasdan, balki ularni rivojlantirish muhimdir. Shu yo'l bilan ta'lim tizimi barqaror rivojlanadi. Mazkur uyg'unlik pedagogik innovatsiyalarning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotida qo'llash ilmiy-nazariy asosga tayanishi lozim.

Bu asos pedagogika, psixologiya va didaktika fanlari bilan chambarchas bog'liq.

O'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Ilmiy asoslangan texnologiyalar ta'lim jarayonining maqsadga muvofiqligini ta'minlaydi. Ijodiy faoliyatni tashkil etishda tizimlilik tamoyili muhim ahamiyatga ega. Ta'lim mazmuni va metodlari o'zaro uyg'un bo'lishi zarur. Ilmiy yondashuv o'qituvchi faoliyatini samarali tashkil etishga yordam beradi. Ijodiy texnologiyalarni qo'llashda pedagogik diagnostika muhim o'rin tutadi. Natijalarni tahlil qilish ta'lim sifatini oshiradi. Ilmiy asoslar texnologiyalarning samaradorligini kafolatlaydi. Shu bois ularni chuqur o'rganish talab etiladi. Ijodiy texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etishda o'qituvchining roli muhim hisoblanadi.

O'qituvchi ta'lim jarayonining tashkilotchisi va boshqaruvchisidir. U ijodiy muhit yaratishi lozim. O'qituvchining pedagogik mahorati texnologiyalar samaradorligini belgilaydi.

Ijodiy yondashuv o'qituvchidan doimiy izlanishni talab etadi. Zamonaviy metodlardan foydalanish kasbiy kompetensiyani oshiradi.



O'qituvchi o'quvchilarni mustaqil fikrlashga yo'naltirishi zarur. Ularning tashabbusini qo'llab-quvvatlashi muhimdir. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik ta'lim sifatini oshiradi. Ijodiy texnologiyalar o'qituvchining innovatsion faoliyatini rivojlantiradi. Shu sababli pedagogning roli yetakchi hisoblanadi.

Ijodiy texnologiyalar o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Ular o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Muammoli vaziyatlar o'quvchilarning aqliy faolligini oshiradi. Ijodiy topshiriqlar tahlil qilish va xulosa chiqarishga o'rgatadi. O'quvchilar bilimni chuqur anglay boshlaydi. Ijodiy faoliyat ularning qiziqishini oshiradi. Ta'lim jarayoni samarali va mazmunli bo'ladi. Ijodiy texnologiyalar xotira va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlikni kuchaytiradi. O'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etishni o'rganadi. Bu esa shaxs kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada ijodkor shaxs shakllanadi.

Tarixiy tajribalar asosida ijodiy texnologiyalarni takomillashtirish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Avvalo, tarixiy manbalarni ilmiy tahlil qilish zarur. Samarali pedagogik g'oyalarni ajratib olish muhimdir. Ularni zamonaviy ta'lim talablariga moslashtirish talab etiladi.

Innovatsion yondashuv tarixiy tajribalar bilan uyg'un bo'lishi lozim. O'qituvchilar malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Amaliy tajribalarni ommalashtirish zarur. Ta'lim jarayonida monitoring va tahlil olib borilishi kerak. Takomillashtirish jarayoni uzluksiz bo'lishi lozim. Shu yo'l bilan ijodiy texnologiyalar samaradorligi oshadi. Natijada maktab ta'limi sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tariladi.

### **Muhokama**

Tadqiqot jarayonida tarixiy-pedagogik tajribalar va zamonaviy ijodiy texnologiyalar o'rtasidagi uzviy bog'liqlik tahlil qilindi. O'rganishlar shuni ko'rsatdiki, ijodiy texnologiyalarning nazariy asoslari tarixiy ta'lim tajribalarida shakllangan pedagogik g'oyalarga tayanadi. Sharq mutafakkirlari tomonidan ilgari surilgan tafakkurni rivojlantirish, savol-javob asosida bilim berish, mushohada va tahlilga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlari bugungi zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashmoqda. Bu holat ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotiga joriy etishda tarixiy merosning ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, tarixiy tajribalarni e'tibordan chetda qoldirgan holda joriy etilgan texnologiyalar kutilgan natijani bermasligi mumkin. Aksincha, tarixiy asoslangan ijodiy texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, tadqiqot natijalari o'qituvchining pedagogik mahorati va ilmiy yondashuvi ijodiy texnologiyalar samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi.

O'qituvchi tomonidan to'g'ri tanlangan metod va usullar ta'lim jarayonining sifatini oshiradi. Bundan tashqari, muhokama natijalariga ko'ra, ijodiy texnologiyalarni tatbiq etishda tizimlilik va uzluksizlik tamoyillariga amal qilish zarur. Tarixiy tajribalar asosida ishlab chiqilgan texnologiyalar ta'lim jarayonini mantiqiy va izchil tashkil etishga imkon beradi. Bu esa o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishiga va ularni amaliyotda qo'llash qobiliyatining rivojlanishiga olib keladi.

### **Natijalar**

O'tkazilgan ilmiy tahlil va muhokamalar asosida quyidagi natijalarga erishildi.

Birinchidan, tarixiy-pedagogik tajribalar ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotida tatbiq etishning muhim ilmiy-nazariy manbai ekanligi aniqlandi. Ikkinchidan, tarixiy tajribalar asosida tashkil etilgan ijodiy texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahliliy yondashuvi va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi isbotlandi.

Uchinchidan, tadqiqot natijalari o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi va ijodiy yondashuvi ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri ekanligini ko'rsatdi. To'rtinchidan, ijodiy texnologiyalarni joriy etishda tarixiy tajribalar bilan zamonaviy pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilishi aniqlashtirildi.

Umuman olganda, olingan natijalar tarixiy tajribalar asosida ijodiy texnologiyalarni rivojlantirish va takomillashtirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, tarixiy-pedagogik tajribalar ijodiy texnologiyalarni maktab amaliyotida tatbiq etishning muhim ilmiy-nazariy asosini tashkil etadi. Tadqiqot davomida tarixiy meros va zamonaviy pedagogik yondashuvlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlik aniqlanib, ularning o'zaro uyg'unligi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslab berildi. Tarixiy tajribalar asosida ishlab chiqilgan ijodiy texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy tafakkuri va bilimlarni ongli o'zlashtirishini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, tadqiqot natijalari ijodiy texnologiyalarni joriy etishda o'qituvchining kasbiy mahorati, ilmiy yondashuvi va pedagogik mas'uliyati hal qiluvchi omil ekanligini ko'rsatdi. Ta'lim jarayonida tizimlilik, uzluksizlik va tarixiylik tamoyillariga asoslangan ijodiy texnologiyalardan foydalanish maktab ta'limi sifatini oshirishga imkon beradi.

Umuman olganda, tarixiy tajribalarni chuqur o'rganish va ularni zamonaviy ta'lim talablari bilan uyg'unlashtirish orqali ijodkor va mustaqil fikrlovchi shaxsni shakllantirish mumkin.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Saidahmedov N.S. Ta'lim jarayonida ijodiy yondashuvni shakllantirishning pedagogik asoslari // Pedagogik ta'lim, 2019, №3. - B. 15–19.
2. Karimova G.Q. Tarixiy-pedagogik meros asosida zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish masalalari // Xalq ta'limi, 2020, №4. - B. 22–27.
3. Yo'ldoshev J.G. Ijodiy texnologiyalar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish // Uzluksiz ta'lim, 2021, №2. - B. 30–35.
4. Zunnunov A. Maktab ta'limida innovatsion va ijodiy texnologiyalardan foydalanish samaradorligi // Ta'lim va innovatsiya, 2022, №1. - B. 18–23.
5. Xodjiyeva Z.B., Rahimov B. Tarixiy tajribalar asosida pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish // Ilm-fan va ta'lim, 2021, №6. - B. 41–46.
6. Norqulov U. Sharq mutafakkirlari pedagogik qarashlarining zamonaviy ta'limdagi ahamiyati // Ma'rifat, 2020, №5. - B. 12–16.
7. Vohidova M. Ijodiy faoliyatni tashkil etishning didaktik shart-sharoitlari // Pedagogik mahorat, 2019, №2. - B. 27–31.